

TİHV
TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
EVRENSEL PERİYODİK GÖZDEN GEÇİRME
21. OTURUM
İÇİN
TÜRKİYE RAPORU

Ankara, Temmuz 2014

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 92

Bu çalışma Birleşmiş Milletler Evrensel Periyodik Gözden Geçirmenin 21. Oturumuna yönelik hazırlanmış ve Birleşmiş Milletlere 13 Haziran 2014 tarihinde sunulmuştur. Evrensel Periyodik Gözden Geçirme ile 4.5 yılda bir, tüm Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin insan hakları kayıtlarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı

Mithatpaşa Caddesi No: 49/11 6. Kat 06420 Kızılay/Ankara

Telefon/Faks: (0 312) 310 66 36 • (0 312) 310 64 63

E-posta: tihv@tihv.org.tr

Web: tihv@tihv.org.tr

Bu çalışma Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından Avrupa Birliği, İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansı ve Norveç Tabipler Birliği katkıları ile gerçekleştirilmiştir. Bu belgede geçen görüş ve düşüncelerden Türkiye İnsan Hakları Vakfı sorumludur.

Evrensel Periyodik Gözden Geçirmenin İkinci Turu İçin Sunuş

I. Giriş

1. Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), 1990 yılından beri işkence görenler ile yakınlarına tedavi ve rehabilitasyon hizmeti sunmaktadır. Bu rapor, çalışma alanımızla sınırlı olmak üzere, Evrensel Periyodik Gözden Geçirmenin ilk turunda Türkiye'ye yönelik tavsiyelerin değerlendirmesini içermektedir.
2. Türkiye'de yaşanan insan hakları ihlallerinin uzun tarihine rağmen, 12 Eylül 1980'de gerçekleşen askeri darbe ve sonrası, işkence ve kötü muamele de dâhil olmak üzere aşırı, yoğun ve yaygın olarak insan hakları ihlallerinin yaşandığı en doruk noktayı temsil etmiştir. 1990'lara gelindiğinde ise özellikle "Kürt Sorununun" çözülmemiş olması nedeniyle insan haklarının durumu daha kötüleşmiştir. 2000-2005 yılları arasında ilgili yasal çerçeve ve uygulama açısından belirli düzeyde ilerleme kaydedilmiştir. Ancak 2005 sonrası, ilerleme gösteren birçok reform geri alınmış; yeni Türk Ceza Kanunu (TCK) ve yeni Ceza Muhakemesi Kanununda (CMK) olumsuz değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bunun gibi, Terörle Mücadele Kanunundaki ve Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunundaki 2006 ve 2007 yıllarında yapılan değişikliklerle polise ateşli silah da dâhil olmak üzere zor kullanmak açısından daha çok yetki verilmiş, şikâyet olanakları sınırlanmıştır ki bu durum daha fazla polis şiddetine ve usul güvencelerinin zayıflamasına neden olmuştur. Bu olumsuz değişiklikler, ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, özgürlük ve güvenlik hakkı ile yaşama hakkı dâhil olmak üzere insan hakları ihlallerinde yoğun bir artışa sebep olmuştur¹. 2013'te Gezi Parkı Protestoları ve 17 Aralık Yolsuzluk Operasyonu insan haklarının etkin olarak gerçekleştirilmesini ve korunmasını hedef alan ihlallerle sonuçlanmıştır.
3. TİHV, Evrensel Periyodik Gözden Geçirmenin 8. Oturumu ve 1. Turu için raporunu sunmuş olduğundan² buradaki değerlendirmeler 2010 sonrası dönemi kapsamaktadır.

II. İşkencenin Yasaklanmasına İlişkin Önceki Tavsiyeler

4. İlk Evrensel Periyodik Gözden Geçirmede Türkiye, Paris Prensiplerine uygun ulusal insan hakları kurumu kurmayı; işkenceye Karşı Sözleşmeye Ek Seçmeli Protokolü (OPCAT) onaylamayı ve Protokol hükümleri gereği bağımsız ulusal önleme mekanizması kurmayı; işkence iddialarıyla ilgili hızlı, bağımsız ve etkin soruşturma yürütmenin garanti altına almayı kabul etmiştir.

A. Ulusal İnsan Hakları Kurumunun Kurulması

5. 6332 sayılı Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHK) Kanunu 30 Haziran 2012 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu anlamda resmi olarak Türkiye, ulusal insan hakları kurumunu kurmuştur.

1 Bkz. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Göstericileri Yargılamak ve Hapsetmek İçin Terörle Mücadele Yasalarının Keyfi Kullanımı başlıklı Raporu: <http://www.hrw.org/tr/reports/2010/11/01/protestoyu-ter-r-su-u-saymak> ve bkz. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Türkiye'de Polis Şiddetiyle Mücadele Önündeki Engeller başlıklı Raporu: http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/turkey1208tuweb.pdf; ayrıca ihlallerdeki artış izleyebilmek için bkz. Ek 1 : Yaşam hakkı ihlalleri ve tutuklu-hükümlü sayısını gösteren tablolar.

2 TİHV'in 2010 tarihli Raporu: http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session8/TR/HRFT_UPR_TUR_S08_2010_TheHumanRightsFoundationofTurkey.pdf.

- 5.1.** Ulusal insan hakları kurumunun kuruluş süreci, Paris Prensiplerinin ruhuna aykırı olarak, şeffaflık, tarafların geniş katılımından uzak şekilde gerçekleşmiştir³.
- 5.2.** TİHK, Paris Prensipleri gereklerine aykırı olarak yapısal ve işlevsel bağımsızlığa sahip değildir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin⁴, Hukuk Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfaz Özel Raportörünün⁵ ve Avrupa Komisyonunun 2013 İlerleme Raporunda⁶ ortaya konduğu üzere, Hükümet tarafından atanan üyelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı güvence altında değildir; işlevini yerine getirebilmesi için gereken yeterli ve bağımsız bütçeleri garanti altına değildir; sivil toplum katılımına yönelik sınırlama mevcuttur. Bu belirlemelerin Kurumun gelecekteki bağımsızlığını tehlikeye atma sonucunu doğurduğu belirtilmektedir. TİHK'in kuruluşundan bu yana, yaygın insan hakları ihlallerine rağmen, etkili izleme ve soruşturma gerçekleştirmediği görülmüştür. İnsan Hakları Komitesinin 13 Kasım 2012 tarihli Sonuç Gözlemlerinde de altı çizildiği üzere "Devlet, ulusal insan hakları kurumunu kuran 2012 tarihli Yasayı, yapısal ve mali bağımsızlığı garanti altına alacak şekilde tam anlamıyla Paris Prensipleriyle uyumlu olarak değiştirmelidir"⁷.

Tavsiyeler: Devlet, Yasayı (a) Paris Prensipleriyle tam anlamıyla uyumlu şekilde yapısal ve işlevsel bağımsızlığı sağlayacak şekilde, (b) Kurumunun soruşturma yetkilerini etkili ve tam anlamıyla kullanmasını garanti altına alacak şekilde değiştirmelidir.

B. İşkenceye Karşı Sözleşmeye Ek Seçmeli Protokolün Onaylanması

- 6.** Türkiye, Protokolü 27 Eylül 2011'de onaylamış ve 28 Ocak 2014 tarihinde 2013/2711 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile TİHK'i ulusal önleme mekanizması (UÖM) olarak tayin ettiğini bildirmiştir⁸. Bu işlem, Protokolün 17. maddesinde hüküm altına alınan, UÖM'nin 1 yıl içinde kurulması gerektiğine ilişkin düzenlemeden neredeyse 1 yıl sonra gerçekleştirilmiştir.
- 6.1.** UÖM, İşkence Önleme Alt Komitesi Rehber İlkelerine⁹ ve Paris Prensiplerine aykırı olarak, Kararname ile kurulmuştur. Yasal ya da Anayasal dayanağının olmaması yapısal ve işlevsel bağımsızlığı hakkında kaygı uyandırmaktadır. Bu kaygı özellikle bağımsızlık konusunda eksiklik gösteren TİHK'in ulusal önleme mekanizması olarak belirlendiği düşünüldüğünde daha da artmaktadır.
- 6.2.** Bağımsızlığının sağlanmamış olmasının yanı sıra, TİHK'in gerekli kaynak ve deneyimi olmadığı bir kenara bırakılsa bile, UÖM, TİHK'den ayrı bir birim olarak kurulmamıştır. TİHV tarafından, Malcolm Evans ve Jean Pierre Restellini'nin katılımıyla, TİHK temsilcilerinin de yar aldığı 16 Ocak 2014 tarihinde üçüncüsü düzenlenen Bağımsız UÖM'nin Kurulmasına yönelik toplantıda da bu husus

3 Kirsten Roberts, Bruce Adamson- Chapter 23 Peer- Review Mission: Human Rights Institutions Raporu, 17-21 Ocak 2011, Ankara, Turkey: <http://www.avrupa.info.tr/Files//2011%20Peer%20Review%20Report%20on%20the%20National%20Human%20Rights%20institutions.pdf>.

4 26 Kasım 2013 tarihli Nils Muiznieks'in Raporunun Türkçe çevirisi için bkz.: [http://ihop.org.tr/dosya/coe/CoE_CommDH\(2013\)24_TR.pdf](http://ihop.org.tr/dosya/coe/CoE_CommDH(2013)24_TR.pdf)

5 18 Mart 2013 tarihli Christof Heyns'in Raporunun Türkçe çevirisi için bkz.: http://www.ihop.org.tr/dosya/ceviri/ChristofHeyns_TurkiyeZiyaretiRaporu_Tr.pdf

6 16 Ekim 2013 tarihli AB Komisyonu 2013 İlerleme Raporu: http://www.abgs.gov.tr/files/strateji/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf

7 İnsan Hakları Komitesinin 13 Kasım 2012 tarihli Sonuç Gözlemleri Raporu: www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/co/CCPR-C-TUR-CO-1.doc

8 <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/OPCAT/NPM/Turkey4Feb2014.pdf>

9 Alt Komitenin Rehber İlkeleri için bkz.: www2.ohchr.org/english/bodies/cat/.../SPT_Guidelines_NPM_en.doc ve ayrıca ilkelerle ilgili bkz. Ulusal İnsan Hakları Kurumları Uluslararası Akreditasyon Komitesinin 2013 tarihli Gözlem Raporu : <http://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/Documents/ICC%20SCA%20General%20Observations.pdf>

ifade edilmiş ve tüm katılımcılar UÖM işlevinin TİHK tarafından üstlenilemeyeceği konusunda ortaklaşmışlardır.

Tavsiyeler: Devlet (a) UÖM'nin belirlenmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararnamesini iptal etmelidir (b)Protokol ile tam anlamıyla uyumlu olarak UÖM'yi kurmalıdır.

C. İşkencenin Etkili Soruşturulması

7. İşkence Karşıtı Komitenin (CAT) Türkiye hakkındaki 2010 tarihli 3. Periyodik Raporundaki Sonuç Gözlemlerinde¹⁰, Avrupa Komisyonunun 2011, 2012, 2013 Türkiye İlerleme Raporlarında¹¹ ifade edildiği üzere, yetkililer işkence iddialarına ilişkin etkili, hızlı ve bağımsız soruşturma yürütmemektedir. Soruşturmalar çoğunlukla işkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu (İstanbul Protokolü) ile uyumsuz olarak yürütülmektedir.
- 7.1. Soruşturmaların bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili derin kaygı duyulmaktadır. Memurların ve Diğer Kamu görevlilerinin Yargılanma Usullerine dair Kanun, Savcılık makamının izin almaksızın aşırı güç kullanımını soruşturmasını öngörmekle birlikte yüksek düzeyde görev yapanların soruşturulması için izin sistemi öngörmektedir. Ayrıca ayrı bir adli kolluk sistemi mevcut olmadığından, bu tip soruşturmalar kişilerin kendilerini ya da beraber çalıştıkları meslektaşlarını soruşturmalarıyla sonuçlanmaktadır¹².

Tavsiyeler: Devlet (a) işkence soruşturmalarının İstanbul Protokolü ile uyumlu yürütülmesini sağlamalıdır (b) kolluk kuvvetlerinin soruşturulması için öngörülen izin sistemini kaldırmalıdır. (c) işkence ve kötü muamele iddiaları nedeniyle şüpheli konumda bulunan kolluk kuvvetlerinin soruşturulması için bağımsız yetkili birim oluşturmalıdır.

III. Diğer Sorunlar

A. Cezasızlık

8. Hem yasal düzeyde hem de uygulamada cezasızlık devam etmektedir. Hem CAT Raporunda hem de İlerleme Raporlarında ortaya konduğu üzere, yargı birimleri vakıaları daha ağır ceza gerektiren işkence suçu (md. 94), nitelikli işkence suçu (md.95) üzerinden değil; zor sınırının aşılması suretiyle kuvvet kullanımı (md. 256), kasten yaralama (md. 86) gibi daha az ceza gerektiren suçlar yönünden kovuşturmaktadır¹³. Bu maddelerde yer alan düzenlemelerin muğlak olmasının, kolluk kuvvetlerinin hukuka aykırı eylemleri sınıflandırırken işkence ve ilgili benzer suçlar ayırımına neden olduğunu da ifade etmek gerekmektedir.

10 İşkence Karşıtı Komitenin Türkiye hakkındaki 2010 tarihli 3. Periyodik Raporundaki Sonuç Gözlemleri (CAT/C/SR.975): <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/CAT.C.TUR.CO.3.pdf>; ayrıca bkz. TİHV'in 3. Periyodik Raporuna sunulmak üzere sunduğu Gölge Rapor: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCAT%2fNGO%2fTUR%2f45%2f10192&Lang=en

11 Raporlara şu adresten ulaşılabilir: <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=46224>

12 Bkz. 10 Ocak 2012 tarihli Thomas Hammarberg'in Raporu, Türkçesi için: http://www.ihop.org.tr/dosya/coe/Hammarberg_Turkiyede_Adalet_Yonetimi_20120110.pdf 2

13 CAT tavsiye ve gözlemlerine rağmen, Adalet Bakanlığının ayrıntılı, karşılaştırmalı ve güncel istatistik halen ulaşılabilir değildir.

Bunun gibi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarında da ortaya konulduğu üzere failer hakkında verilen hükmün açıklanmasının geri bırakılması ya da erteleme hükümleri cezasızlığa neden olmaktadır¹⁴.

8.1. Yukarıda bahsi geçen Raporlar, işkenceye karşı şikâyette bulunan kişilere karşı, onları yıldırım amacıyla karşı suçlamaların halen yaygın olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bunun gibi, Devlet AİHM tarafından hükmedilen, kişilerin hukuk yoluna başvuru ya da tazminat ile ilgili kazanımlarını yerine getiremeyebilmektedir. Veli Saçılık ve diğeri- Türkiye kararında da¹⁵ görülebileceği üzere Devlet rücu sistemi ile ilgili yeni bir taktik geliştirmiş ve kişinin kötü muameleye maruz kalmasında kişisel kusuru olduğuna kanaat getirerek daha önce hakkında hükmedilen tazminatların iadesini talep etmiştir. Bu durum failere bağışıklık vermekte, işkence görenlerin ise dava yoluna başvurmada caydırıcı etki yaratmaktadır.

8.2. İşkence suçlarında zamanaşımı işlemeyeceğine ilişkin Kanunda yapılan değişikliğe rağmen bu hükmün geriye yürüyüp yürümeyeceği konusunda halen yasal boşluk mevcuttur.

Tavsiyeler: Devlet (a) TCK 94 ve 95 yerine TCK 256 ve 86. maddelerinin hangi koşullarda uygulanacağına ilişkin açık bir kılavuz çıkarmalıdır. (b) İşkence suçlarında hükmün açıklanmasının geri bırakılması ya da cezanın ertelenmesi uygulamasından kaçınılmasını sağlamalıdır. (c) Kamu görevlilerinin, kişileri hukuk yoluna başvurmadan alıkonan karşı suçlama tehdidinde bulunmalarını sağlamalıdır. (d) İşkence soruşturmasında geçmişe yönelik de zamanaşımının işlemeyeceğini garanti altına almalıdır.

B. Protesto Hakkı ve İşkence

9. Raporlama döneminde işkence yasağıyla ilgili olmak üzere protesto hakkının ihlalinde artış yaşanmıştır.

9.1. AİHM, özgürlüğünden alıkonulmuş bir kişiye biber gazı sıkma eyleminin AİHS'nin 3. maddesinin ihlali anlamına gelebileceğini daha önce ortaya koymuştur¹⁶. Özel olarak protestolar esnasında biber gazı, göz yaşartıcı gaz gibi kimyasal ajanlar ve tazyikli su barışçıl göstericilere ve gösterileri izleyenlere karşı keyfi olarak kullanılmıştır¹⁷. Bir başka yakın tarihli AİHM kararına rağmen, Türkiye hala AİHS'yi ihlal etmektedir¹⁸. Polisler protestolar sırasında keyfi ve aşırı güç kullanımı, işkence ve kötü muamelenin, bilgi elde etmekten farklı olarak; korkutmak, tehdit etmek, yıldırım ve cezalandırmak amacıyla gerçekleştiğini ortaya koymaktadır ki bu durum bütün toplumu işkenceye maruz kalma riski altına sokmaktadır. BM Genel Kurulunun A/RES/68/156 sayılı Kararında da belirtildiği gibi, barışçıl gösteri ve ifade özgürlüğü hakkını kullanan kişilere işkenceye varan nitelikteki müdahaleler derin kaygı uyandırmaktadır¹⁹.

¹⁴ Bkz. Böber v. Turkey, no. 62590/09, 09 Nisan 2013; Eski v. Turkey, no. 8354/04, 5 Haziran 2012; Taylan v. Turkey, no. 32051/09, 3 Temmuz 2012; Okkalı v. Turkey, no. 52067/99, ECHR 2006-XII ve Zeynep Özcan v. Turkey, no. 45906/99, 20 Şubat 2007

¹⁵ Bkz. Saçılık ve Diğeri v. Turkey, nos. 43044/05 and 45001/05, 05 Temmuz 2011

¹⁶ Bkz. Ali Güneş v. Turkey, no. 9829/07, 10 Nisan 2012

¹⁷ Bkz. TİHV'in Gezi Parkı Süreci Kapsamında TİHV Olgularının Tıbbi Değerlendirmesine yönelik Raporu: <http://tihv.org.tr/gezi-parki-sureci-kapsaminda-tihv-olgularinin-tibbi-degerlendirmesi/>; ayrıca bkz. Af Örgütü'nün Gezi Parkı Eylemleri Raporu: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR44/022/2013/en/6e4b867c-b4aa-4016-b584-33be46e35ae7/eur440222013tr.pdf>

¹⁸ AİHM'in Yaşa ve Diğeri v. Turkey, no. 44827/08, 16 Temmuz 2013 kararında göz yaşartıcı kimyasal kullanımına ilişkin mevzuat olmaması ve polisler için eğitim verilmediği gerekçesiyle 3. maddenin ihlal edildiğine hükmetmiştir.

¹⁹ 18 Aralık 2013 tarihli, A/RES/68/156 sayılı Genel Kurul Kararı: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/68/156; ayrıca İnsan Hakları Konseyinin A/HRC/25/L.20 sayılı kararı için bkz.: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/25/L.20

9.2. Bu filler, raporlama döneminin öncelikli konusu olarak, kamusal alanlar da dâhil olmak üzere resmi olmayan alıkonulma yerlerindeki işkenceyi gündemde tutmuştur. Bunun gibi; Başbakanının “*polis bunlara nasıl sabır gösteriyor, anlamıyorum*” şeklindeki ifadesinden anlaşılacağı üzere siyasal söylem kontrolsüz güç kullanımını meşrulaştırmaktadır²⁰.

Tavsiyeler: Devlet **(a)** göstericileri işkence ve kötü muameleye karşı korumalıdır. **(b)** Göz yaşartıcı gaz ve biber gazı kullanımını yasaklamalıdır **(c)** Güç kullanımı halinde etkili soruşturma yürütülmesini sağlamalıdır. **(d)** İşkence uygulamalarını cesaretlendiren siyasal söylemlerden kaçınmalıdır.

C. Ağır İnsan Hakları İhlalleri

10. Kürt sorunu ile ilgili olarak 1990’larda gerçekleşen zorla kaybetme, toplu mezarlar, yargısız infazları içeren uluslararası insan hakları hukukunun ağır ihlallerinin hukuken giderimine ve mağdurların onarımına yönelik kapsayıcı bir yaklaşım mevcut değildir²¹. Güney doğuda ortaya çıkan toplu mezarlar halen yeterli düzeyde soruşturulmamıştır²². Soruşturmalar Minnesota Protokolüyle uyumlu yürütülmemektedir.

Türkiye’deki silahlı çatışmaya bağlı olarak öldürülen kişi sayısında 2013’te ilan edilen ateşkes gereği azalma yaşanmıştır²³. Fakat geçmiş yaygın hak ihlallerinin halen çözülmesi gerekmektedir. Bunun gibi bu ağır ihlallerle ilgili halen zamanaşımı uygulaması mevcuttur.

Tavsiyeler: Devlet **(a)** insan haklarının ağır ihlalleriyle ilgili soruşturmalarda zamanaşımı uygulamasını kaldırmalıdır. **(b)** yargısız infaz soruşturmalarını Minnesota Protokolüne uygun yürütmelidir. **(c)** ağır insan hakları ihlaline maruz kalan kişilerle ilgili özel onarım programları geliştirmelidir.

D. Onarım Hakkına Yönelik Eksiklikler

11. İşkenceye Karşı Sözleşme ve ilgili ikincil kaynaklarda ortaya konan²⁴ onarıma yönelik kapsayıcı yaklaşım gerçekleştirilmemiştir.

İç hukukta eski hale getirme, rehabilitasyon, yeterli tatmin ve yeniden tekrarlanmama güvenceleri düzenlenmemektedir. Bununla birlikte, işkence görenlerin tazmin edilmesine yönelik özel bir düzenleme de yer almadığından Mahkemeler çoğunlukla aleyhe karar vermektedir.

TİHV’in de yürüttüğü gibi Devletin dışında yerine getirilen rehabilitasyon hizmetleri mevcuttur. İşkenceye Karşı Sözleşmenin 14. maddesinde hüküm altına alındığı üzere, bu tip hizmet sağlayan kişi ve kurumlara yönelik devletin caydırıcı ya da misilleme amaçlı davranmama yükümlülüğü vardır²⁵. Sağlık Hizmetleri Kanunundaki son değişiklik ile acil durumlarda “ruhsatsız” tıbbi hizmet veren kişiler

20 <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/26477152.asp>

21 Zorla Kaybetmeler İlişkin Hakikat Adalet Hafıza Merkezinin Listesi için bkz. Ek II

22 İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün Türkiye’de Doksanlarda Gerçekleşen Faili Meçhul Cinayetler ve Kayıplar İçin Cezasızlığın Sona Erdirilmesi başlıklı Raporu için bkz.: <http://www.hrw.org/tr/reports/2012/09/03/adalet-vakti-0>; ayrıca Hakikat Adalet Hafıza Merkezinin Zorla Kaybetmeler ile Zorla Kaybetmelere ve Yargının Tutumu başlıklı Raporlar için bkz: <http://www.hakikatadaletahafiza.org/default.aspx?LngId=1>

23 Bkz. Ek III: Çatışma nedeniyle ortaya çıkan 1990-2013 yılları arasında gerçekleşen yaşam hakkı ihlalleri

24 12 Nisan 2013 tarihli, 22/21 sayılı BM İnsan Hakları Konseyi Kararı; 30 Aralık 2012 tarihli, İşkence Karşıtı Komite, Genel Yorum No 3

25 30 Aralık 2012 tarihli, İşkence Karşıtı Komite, Genel Yorum No 3, paragraf 15

hakkında hapis cezası uygulanacağı düzenlenmektedir. Son zamanlarda gerçekleşmiş acil durum yaratan işkence ve kötü muamele uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda bu değişikliğin rehabilitasyon hizmetlerini cezalandırmaya yönelik olduğu ortaya çıkmaktadır²⁶.

Tavsiyeler: Devlet **(a)** Giderim hakkının tüm biçimlerinin yerine getirilmesini sağlamalıdır **(b)** Mesleki açıdan bağımsız ve yeterli tıbbi hizmet sunanlar dahil olmak üzere Hükümet dışı örgütlere yönelik caydırma ya da misilleme amaçlı eylemlerde bulunulmamasını güvence altına almalıdır.

E. Hasta Tutuklu ve Hükümlüler

12. 24 Ocak 2013 tarihinde Ceza İnfaz Kanununun 16. maddesinde yapılan değişiklikle sağlık koşulları nedeniyle yapılacak ceza infazının ertelenmesi "toplum güvenliğini tehdit etmemek" şartına bağlanmıştır. Adli Tıp Kurumunun, hastanın cezasının infazının ertelenmesine karar verdiği bir durumda bu gerekçeye dayanarak salıverilmesi reddedilmektedir²⁷. AİHM'in ağır hastalığı olan tutuklu ve hükümlülerin alkonulmaya devam edilmesine ilişkin yeterli, uygun bir mevzuat olmamasının AİHS'in 3. maddesini ihlal edeceğine ilişkin kararına rağmen salıverilme de dâhil olmak üzere hasta tutuklu ve hükümlülerin sağlık hakkına erişimi açısından halen engeller mevcuttur²⁸. Bunun dışında Adalet Bakanlığının otoritesi altında hizmet veren Adli Tıp Kurumunun da tıbbi tarafsızlık ve bağımsızlığının olmadığı da ifade edilmelidir.

Tavsiyeler: Devlet **(a)** sadece klinik yaklaşım ve tıbbi değerlendirmeye dayalı olması garanti altına alarak hasta tutuklu ve hükümlülerin serbest bırakılma koşulları önündeki yasal engellemeleri kaldırmalıdır. **(b)** hasta tutuklu ve hükümlülerin serbest bırakılması için bağımsız, etkili tıbbi değerlendirmenin yeterli olmasını sağlamalıdır. **(c)** sadece Adli Tıp Kurumu raporuna dayalı karar verilmesine son vermelidir.

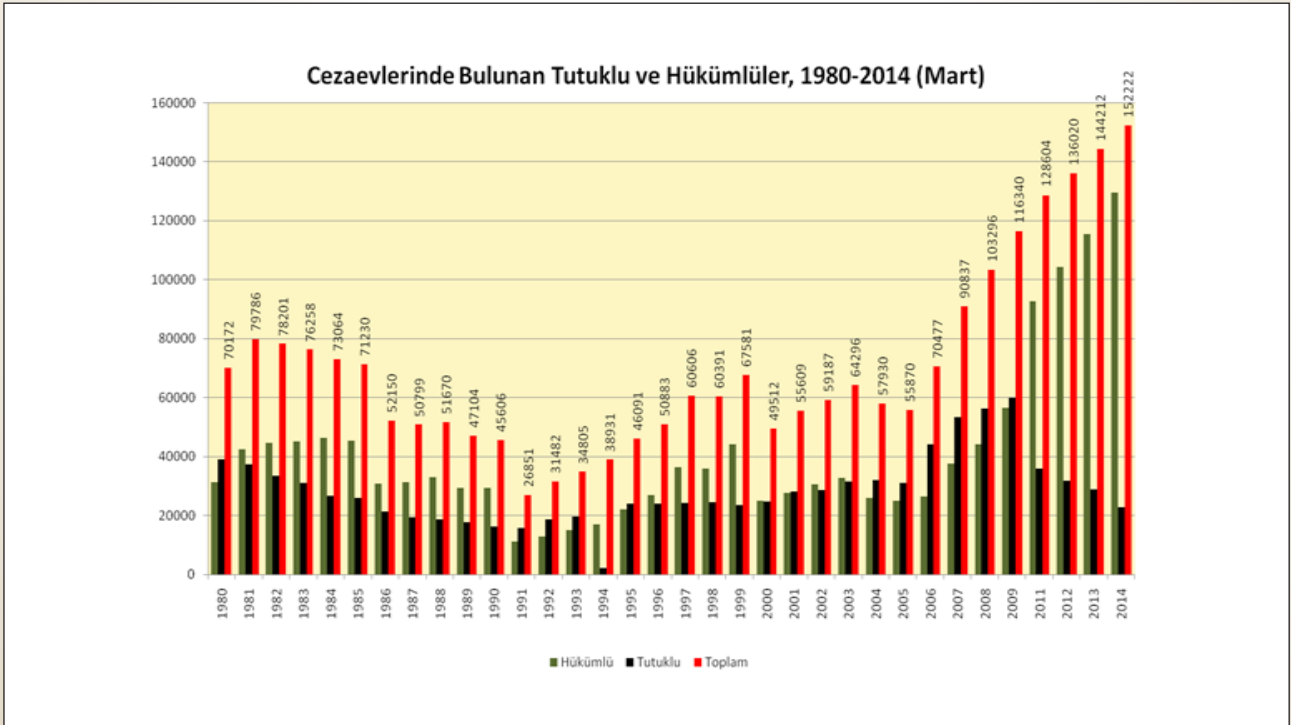
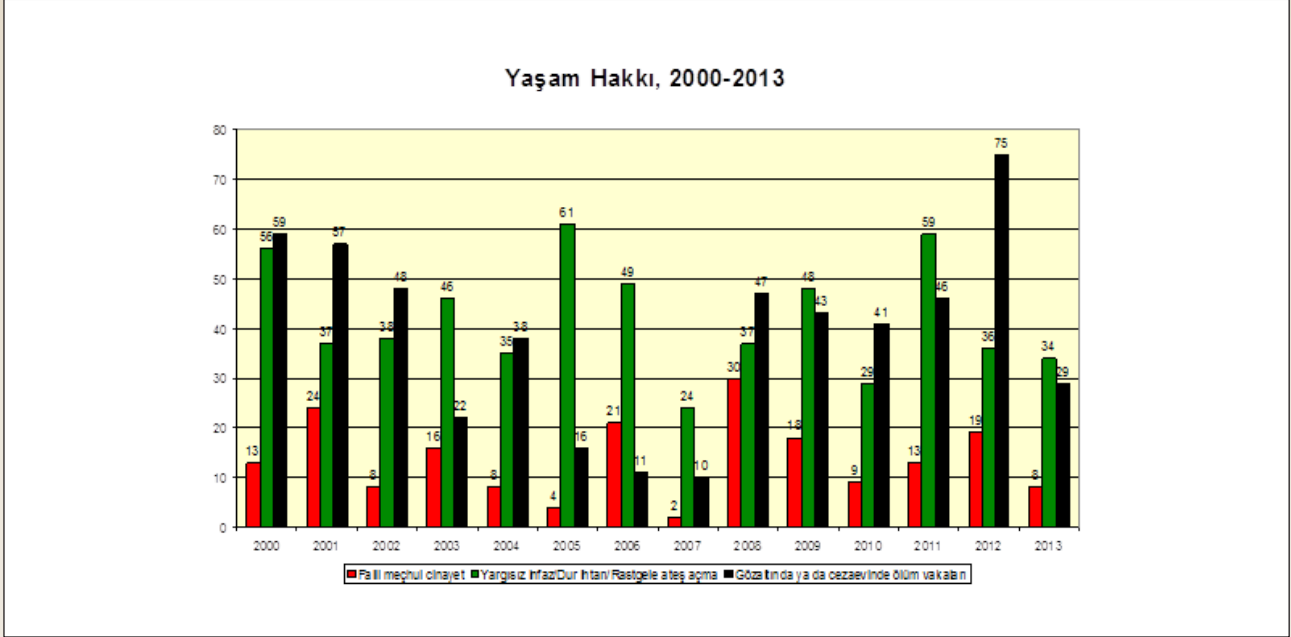
26 BM Sağlık Hakkı Özel Raporörü, İnsan Hakları için hekimler, Dünya Tabipler Birliği, İngiliz Tabipler Birliği, Alman Tabipler Birliği ve diğer önde gelen örgütler bu değişikliği eleştirmişlerdir. Konula ilgili daha fazla bilgi için bkz: <http://physiciansforhumanrights.org/press/press-releases/turkish-president-signs-bill-that-criminalizes-emergency-medical-care.html#sthash.uzqfSnQO.dpuf>; <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=14076&LangID=E>

27 1 Şubat 2014 tarihli Tıbbi Nedenlerle Tutuklu ve Hükümlülerin Serbest Kalması raporu için bkz: <http://humanrightspracticeinturkey.com/2014/02/01/21/>

28 Bkz. Gülay Çetin v. Turkey, no. 44084/10, 05 Mart 2013

Ek I*

Ek II**

İsim	Kaybedilme Tarihi	İl	İlçe	AİHM Başvuru No.	Soruşturma/ Dosya No
1. Abbas Çiğden*	01.01.1988	Şırnak	Silopi / Derebaşı Köyü		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
2. Abdo Yamuk*	01.10.1993	Diyarbakır	Kulp / Alaca Köyü	23954/94	Dava Ankara'ya nakledildi, ancak hangi mahkemede görüldüğü bilgisine ulaşılamadı.
3. Abdulaziz Gasyak*	06.03.1994	Şırnak	Cizre - Silopi Karayolu	27872/03	Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
4. Abdulkahim Tanrıverdi	01.04.1993	Şırnak	Cizre / Kuştepe Köyü		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
5. Abdulhamit Dūdük	16.07.1994	Şırnak	Silopi		Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
6. Abdülkerim Kalkan	01.05.1994	Şırnak	Cizre		Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
7. Abdullah Canan	17.01.1996	Hakkari	Yüksekova - Van yolu	39436/98	Hakkari Ağır Ceza Mahkemesi
8. Abdullah Düşkün	16.04.1994	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
9. Abdullah Efelti	01.02.1995	Şırnak	Cizre		Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
10. Abdullah İnan*	24.07.1994	Hakkari	Şemdinli / Ortaklar Köyü / Ormancık Mezrası	3598/03	
11. Abdullah Kert	01.09.1990	Hakkari	Yüksekova / Tıllur Köyü		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
12. Abdullah Özdemir*	06.06.1994	Şırnak	Silopi / Zıristan Mezrası / Üçağaç Köyü		Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
13. Abdullah Turğut	01.11.1995	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
14. Abdulvahap Timurtaş	14.08.1993	Şırnak	Silopi / Yeniköy	23531/94	Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
15. Abdurrahman Coşkun*	03.11.1995	Mardin	Dargeçit		Dargeçit Cumhuriyet Başsavcılığı
16. Abdurrahman Hoca Suho*	30.11.1995	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
17. Abdurrahman Olcay*	01.11.1995	Mardin	Dargeçit		Dargeçit Cumhuriyet Başsavcılığı
18. Abdurrahman Yılmaz	01.02.1994	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
19. Abdurrezzak Binzet	16.07.1997	Şırnak	Silopi		Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
20. Abidin Pulat (Polat)*	01.10.1995	Şırnak	Silopi / Buğdaylı Köyü		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
21. Adil Ölmez	01.01.1995	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
22. Agif Akıpa*	11.12.1991	Şırnak	İdil	56291/12	
23. Ahmet Berek	01.01.1993	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
24. Ahmet Bozkır*	26.08.1996	Hakkari	Otluca Köyü	24589/04	
25. Ahmet Bulmuş	01.04.1994	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
26. Ahmet Çakıcı	08.11.1993	Diyarbakır	Hazro / Çiftlibahçe Köyü	23657/94	
27. Ahmet Dansık	22.02.1995	Şırnak	Silopi		
28. Ahmet Er	14.07.1995	Hakkari	Cukurca / Kurudere köyü	23016/04	
29. Ahmet Erek	06.02.1994	Mardin	Derik		Çorum 2. Ağır Ceza Mahkemesi
30. Ahmet Kalpar*	05.12.1993	Şanlıurfa	Siverek		
31. Ahmet Özdemir*	13.08.1994	Şırnak	Güçlükonak / Fındık Köyü	30953/96, 30954/96, 30955/96, 30956/96	Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
32. Ahmet Özer*	13.08.1994	Şırnak	Güçlükonak / Fındık Köyü	30953/96, 30954/96, 30955/96, 30956/96	Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
33. Ahmet Sanır	01.03.1994	Şırnak	Merkez / Ara Köyü		
34. Ahmet Şayık	07.01.1994	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
35. Ahmet Şen	01.01.1994	Şırnak	Güçlükonak		Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
36. Ahmet Ürün	14.04.1996	Şırnak	Merkez / Gazipaşa Mahallesi		Şırnak Cumhuriyet Başsavcılığı
37. Ahmet Üstün	01.04.1994	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
38. Ahmet Yaman	01.07.1995	Şırnak	Uludere		Şırnak Cumhuriyet Başsavcılığı
39. Ahmet Yetişen	14.11.1994	Batman		21099/06	
40. Ali Efeoğlu	05.01.1994	İstanbul	Pendik		İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı

** Hakikat Adalet Hafıza Merkezi

41. Ali İhsan Çiçek*	10.05.1994	Diyarbakır	Lice / Dernek Köyü	25704/04	
42. Ali İhsan Dağlı	14.04.1995	Diyarbakır	Silvan / Eşme Köyü	75527/ 01,11837/02	Sivan Cumhuriyet Başsavcılığı
43. Ali Karagöz	27.12.1993	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
44. Ali Müldür	Tarih bilinmiyor	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
45. Ali Tekdağ	13.11.1994	Diyarbakır	Dağkapı	27699/95	
46. Aşur Seçkin*	24.07.1994	Hakkari	Şemdinli / Ortaklar Köyü / Ormançık Mezrası	3598/03	
47. Atilla Osmanoğlu	25.03.1996	Diyarbakır		48804/99	
48. Ayhan Efeoğlu	06.10.1992	İstanbul			İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı
49. Aysenur Şimşek	24.01.1995	Ankara			
50. Ayten Öztürk	27.07.1992	Dersim			Malatya Cumhuriyet Başsavcılığı
51. Bahri Arslan	01.04.1985	Şırnak	Merkez / Kırkkuyu Köyü		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
52. Bahri Budak*	30.05.1994	Diyarbakır	Lice / Yayımlı Köyü	44814/07	Lice Cumhuriyet Başsavcılığı
53. Bahri Esenboğa*	13.08.1994	Şırnak	Güçlükonak / Fındık Köyü	30953/96, 30954/96, 30955/96, 30956/96	Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
54. Bahri Şimşek*	01.10.1993	Diyarbakır	Kulp / Alaca Köyü	23954/94	Dava Ankara'ya nakledildi, ancak hangi mahkemede görüldüğü bilgisine ulaşılamadı.
55. Behçet Tutuş*	01.10.1993	Diyarbakır	Kulp / Alaca Köyü	23954/94	Dava Ankara'ya nakledildi, ancak hangi mahkemede görüldüğü bilgisine ulaşılamadı.
56. Bilal Batırır	08.03.1996	Mardin	Dargeçit		Dargeçit Cumhuriyet Başsavcılığı
57. Casım Celik*	24.07.1994	Hakkari	Şemdinli / Ortaklar Köyü / Ormançık Mezrası	3598/03	
58. Casım Paksoy	13.09.1994	Şırnak	Uludere		Şırnak Cumhuriyet Başsavcılığı
59. Celil Aydoğdu*	01.10.1993	Diyarbakır	Kulp / Alaca Köyü	23954/94	Dava Ankara'ya nakledildi, ancak hangi mahkemede görüldüğü bilgisine ulaşılamadı.
60. Cemal Kavak	24.04.1996	Diyarbakır	Kuruçeşme	53489/99	
61. Cemal Sevil*	24.07.1994	Hakkari	Şemdinli / Ortaklar Köyü / Ormançık Mezrası	3598/03	
62. Cemil Kırbayır	13.09.1980	Kars	Göle		Kars Cumhuriyet Başsavcılığı
63. Cemile Şarlı*	24.12.1993	Bitlis	Tatvan / Ulusoy Köyü	24490/94	
64. Cezayir Örtan*	24.05.1994	Diyarbakır	Kulp / Çağlayan Köyü / Deveboyu Mezrası	25656/94	
65. Davut Altınkaynak*	03.11.1995	Mardin	Dargeçit		Dargeçit Cumhuriyet Başsavcılığı
66. Deham Günay	11.07.1997	Şırnak	Silopi	51210/99	Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
67. Derviş Özalp	10.02.1994	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
68. Ebubekir Dayan	17.01.1994	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
69. Ebubekir Deniz*	25.01.2001	Şırnak	Silopi	65899/01	
70. Edip Aksoy	07.06.1995	Diyarbakır		32096/09	
71. Emin Altan	07.04.1996	Diyarbakır	Merkez / Bağlar		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
72. Emin Karatay	01.06.1991	Şırnak	Cizre / Bozalan Köyü		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
73. Emin Kaya	Tarih bilinmiyor	Şırnak	Güçlükonak		Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
74. Emin Savgat	01.02.1993	Şırnak	Cizre / Dirsekli Köyü / Kurtuluş Mezrası		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
75. Ender (Önder) Toğcu	29.11.1994	Diyarbakır		27601/95	
76. Enver Akan	15.10.1998	Mardin	Dargeçit		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
77. Fahriye Mordeniz*	28.11.1996	Diyarbakır		49160/99	İdil Cumhuriyet Başsavcılığı
78. Fehmi Tosun	19.10.1995	İstanbul	Avcılar	31731/96	
79. Ferhat Tepe	28.07.1993	Bitlis		27244/95	
80. Fethi İldir	01.09.1993	Şırnak	Cizre / Kuştepe Köyü		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
81. Fethi Yıldırım	05.01.1994	Şanlıurfa	Viranşehir		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı

82. Fettah Erden	01.01.1994	Şırnak	Güçlükonak / Boyuncuk Köyü		Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
83. Feyzi Bayan*	29.09.1989	Şırnak	Silopi / Derebaşı Köyü		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
84. Fikri Özgen	27.02.1997	Diyarbakır		38607/97	
85. Fikri Şen*	13.08.1994	Şırnak	Güçlükonak / Fındık Köyü	30953/96, 30954/96, 30955/96, 30956/96	Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
86. Hakkı Kaya	16.11.1996	Diyarbakır		4451/02	
87. Halil Birlik*	07.11.1996	Şırnak	Silopi / Habur Sınır Kapısı		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
88. Halit Ertuş*	26.08.1996	Hakkari	Otluca Köyü	24589/04	
89. Halit Özdemir*	01.01.1993	Şırnak	Silopi / Görümlü Köyü	7524/806	Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesi
90. Hamdo Şimşek*	01.01.1993	Şırnak	Silopi / Görümlü Köyü	7524/806	Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesi
91. Hasan Avar*	01.10.1993	Diyarbakır	Kulp / Alaca Köyü	23954/94	Dava Ankara'ya nakledildi, ancak hangi mahkemede görüldüğü bilgisine ulaşılmadı.
92. Hasan Aydoğan	31.03.1998	İzmir	Çeşme / Alaçatı		
93. Hasan Baykura	01.12.1993	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
94. Hasan Bayram*	01.05.1994	Diyarbakır	Lice		Lice Cumhuriyet Başsavcılığı
95. Hasan Ergül	23.05.1995	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
96. Hasan Esenboğa	25.12.1994	Şırnak	Cizre		İdil Cumhuriyet Başsavcılığı
97. Hasan Gülünay	20.07.1992	İstanbul			İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı
98. Hasan Kaya*	21.02.1993	Elazığ		22535/93	
99. Hasan Ocak	21.03.1995	İstanbul		28497/95	
100. Hasan Örnehan*	24.05.1994	Diyarbakır	Kulp / Çağlayan Köyü / Deveboyu Mezrası	25656/94	
101. Hayrullah Öztürk*	24.07.1994	Hakkari	Şemdinli / Ortaklar Köyü / Ormancık Mezrası	3598/03	
102. Hazım Ünver	01.10.1996	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
103. Hikmet Kaya*	04.11.1994	Mardin	Dargeçit		Dargeçit Cumhuriyet Başsavcılığı
104. Hükmet Şimşek*	01.01.1993	Şırnak	Silopi / Görümlü Köyü	7524/806	Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesi
105. Hurşit Taşkın*	24.07.1994	Hakkari	Şemdinli / Ortaklar Köyü / Ormancık Mezrası	3598/03	
106. Hüsameddin Yaman	01.01.1992	İstanbul	Merter		İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı
107. Hüseyin Demir	26.09.1994	Şırnak	İdil		İdil Cumhuriyet Başsavcılığı
108. Hüseyin Koku	20.10.1994	Kahramanmaraş	Elbistan	27305/95	
109. Hüseyin Morsümbül	18.09.1980	Bingöl			Bingöl Cumhuriyet Başsavcılığı
110. Hüseyin Taşkaya*	05.12.1993	Şanlıurfa	Siverek		
111. İbrahim Adak*	01.02.1994	Şırnak	Cizre		Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
112. İbrahim Akıl*	01.01.1993	Şırnak	Silopi / Görümlü Köyü	7524/806	Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesi
113. İbrahim Demir*	11.12.1991	Şırnak	İdil	56291/12	
114. İhsan Arslan	27.12.1993	Şırnak	Cizre		Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
115. İhsan Haran	24.12.1994	Diyarbakır		28299/95	
116. İkrâm İpek*	18.05.1994	Diyarbakır	Lice / Türelî Köyü / Çaylarbaşı Mezrası	25760/94	
117. İlhan İbak*	13.08.1994	Şırnak	Güçlükonak / Fındık Köyü	30953/96, 30954/96, 30955/96, 30956/96	Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
118. İlyas Diril*	13.05.1994	Şırnak	Beytüşşebap	68188/01	
119. İlyas Eren	11.03.1997	Diyarbakır		42428/98	
120. İsa Efe	09.07.1996	Mardin	Derik / Tepebağ Köyü	39235/98	
121. İsa Soysal	01.01.1988	Şırnak	Silopi / Bozalan Köyü		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
122. İzzet Padır*	06.06.1994	Şırnak	Silopi / Zristan Mezrası / Uçağaç Köyü		Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
123. İzzettin Acet*	28.10.1994	Şırnak	Cizre	22427/06	Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
124. Kamil Bilgeç	27.11.1995	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
125. Kasım Alpsoy	19.05.1995	Adana			

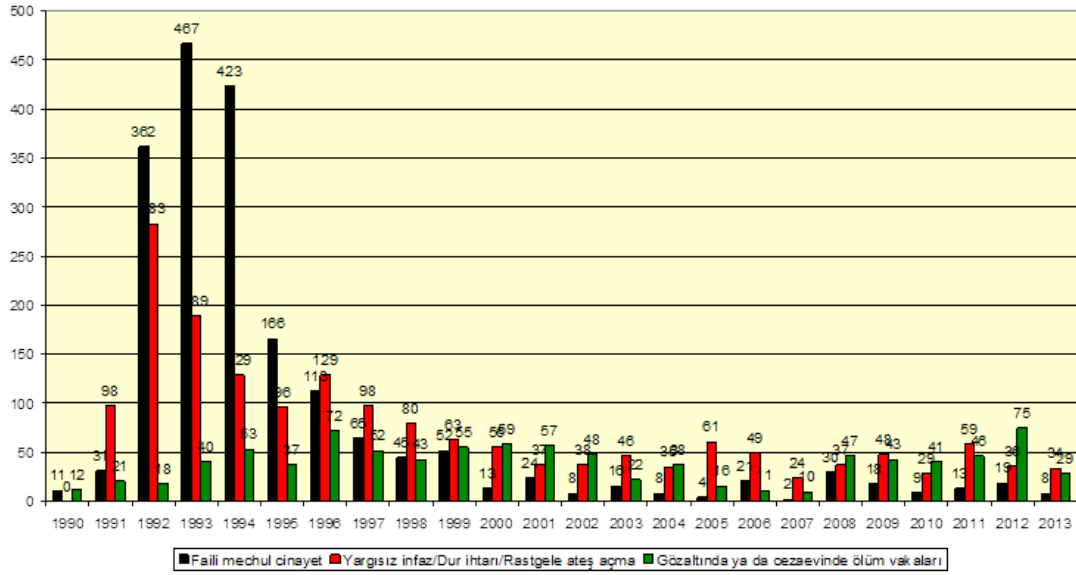
126. Kemal İzci*	24.07.1994	Hakkari	Şemdinli / Ortaklar Köyü / Ormancık Mezrası	3598/03	
127. Kemal Mubariz	02.01.1994	Mardin	Nusaybin		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
128. Kenan Bilgin	12.09.1994	Ankara		25659/94	
129. Kerevan İrmez	19.10.1995	Şırnak	Cizre		
130. Kuddusi Adıgüzel	15.03.1994	Diyarbakır	Kulp / Konuklu Köyü / Anık Mezrası		Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı
131. Lokman Akay	06.11.1995	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
132. Lokman Kaya*	26.08.1996	Hakkari	Otluca Köyü	24589/04	
133. M. Ali Mandal	31.03.1998	İzmir	Çeşme / Alaçağı		
134. Mahmut Mordeniz*	28.11.1996	Diyarbakır		49160/99	İdil Cumhuriyet Başsavcılığı
135. Mahrem Tanrıverdi*	06.05.1994	Diyarbakır	Lice		7. Kolordu Askeri Savcılığı
136. Makbule Ökden	Tarih bilinmiyor	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
137. Mehdi Akdeniz	20.02.1994	Diyarbakır	Kulp / Karaorman Köyü / Sesveren Mezrası	25165/94	
138. Mehmet Acar	01.02.1994	Şırnak	Cizre / Dirsekli Köyü / Züra Mevkii		Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
139. Mehmet Bilgeç*	07.11.1996	Şırnak	Silopi / Habur Sınır Kapısı		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
140. Mehmet Dansık	22.02.1995	Şırnak	Silopi		
141. Mehmet Elçi	05.02.1994	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
142. Mehmet Emin Aslan *	02.11.1995	Mardin	Dargeçit		Dargeçit Cumhuriyet Başsavcılığı
143. Mehmet Emin Kaynar*	28.10.1994	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
144. Mehmet Emin Özalp	25.09.1994	Şırnak	İdil / Bereketli Köyü		Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
145. Mehmet Ertak	21.08.1992	Şırnak		20764/92	
146. Mehmet Faysal Ötün	02.10.1994	Mardin	Derik		Corum 2. Ağır Ceza Mahkemesi
147. Mehmet Fındık*	31.12.1995	Şırnak	Silopi / Doruklu Köyü	33898/11, 35798/11	
148. Mehmet Gürri Özer*	01.02.1994	Şırnak	Cizre		Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
149. Mehmet İlbasan*	01.01.1994	Şırnak	Cizre		Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
150. Mehmet Mungan	18.03.1998	Şırnak	Silopi / Yeniköy / Ceylan Mezrası		
151. Mehmet Nezir Duman	13.02.1993	Şırnak	İdil		İdil Cumhuriyet Başsavcılığı
152. Mehmet Ömeroğlu	07.01.1994	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
153. Mehmet Özdemir	26.12.1997	Diyarbakır		54169/00	
154. Mehmet Şah Atala*	01.10.1993	Diyarbakır	Kulp / Alaca Köyü	23954/94	Dava Ankara'ya nakledildi, ancak hangi mahkemede görüldüğü bilgisine ulaşılamadı.
155. Mehmet Şah Şeker	09.10.1999	Diyarbakır	Bismil	52390/99	
156. Mehmet Salih Akdeniz*	01.10.1993	Diyarbakır	Kulp / Alaca Köyü	23954/94	Dava Ankara'ya nakledildi, ancak hangi mahkemede görüldüğü bilgisine ulaşılamadı.
157. Mehmet Salih Demirhan*	01.01.1993	Şırnak	Silopi / Görümlü Köyü	7524/806	Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesi
158. Mehmet Salim Acar	20.08.1994	Diyarbakır	Bismil / Ambar Köyü	26307/95	
159. Mehmet Selim Örhan*	24.05.1994	Diyarbakır	Kulp / Çağlayan Köyü / Deveboyu Mezrası	25656/94	
160. Mehmet Şerif Avar*	01.10.1993	Diyarbakır	Kulp / Alaca Köyü	23954/94	Dava Ankara'ya nakledildi, ancak hangi mahkemede görüldüğü bilgisine ulaşılamadı.
161. Mehmet Şerif Avşar	22.04.1994	Diyarbakır		25657/94	Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesi
162. Mehmet Tan	15.12.1992	Irak	Zaho		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
163. Mehmet Tanrıverdi*	06.05.1994	Diyarbakır	Lice		7. Kolordu Askeri Savcılığı
164. Mehmet Toru	23.04.1994	Şırnak	Güçlükonak / Koçyurdu Köyü		Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
165. Mehmet Turay	05.02.1994	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı

166. Mehmet Zeki Yılmaz	25.02.1994	Hakkari	Yüksekova		Yüksekova Cumhuriyet Başsavcılığı
167. Metin Andaç	31.03.1998	İzmir	Çeşme / Alaçatı		
168. Metin Budak*	30.05.1994	Diyarbakır	Lice / Yayimli Köyü	44814/07	Lice Cumhuriyet Başsavcılığı
169. Metin Can*	21.02.1993	Elazığ		22535/93	
170. Mikdat Özeke*	27.10.1995	Hakkari	Yüksekova / Ağaçlı Köyü	31730/96	
171. Mirhac Çelik*	24.07.1994	Hakkari	Şemdinli / Ortaklar Köyü / Ormancık Mezrası	3598/03	
172. Mirze Ateş	15.03.1994	Diyarbakır	Kulp / Konuklu Köyü / Arık Mezrası		Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı
173. Muhsin Taş	14.10.1993	Şırnak	Cizre	24396/94	
174. Münür (Münir) Aydın*	01.01.1988	Şırnak	Silopi / Derebaşı Köyü		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
175. Münür Sarıtaş*	27.10.1995	Hakkari	Yüksekova / Ağaçlı Köyü	31730/96	
176. Mursal Zeyrek	01.05.1994	Şırnak	Silopi / Aktepe Köyü	33100/04	Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
177. Mustafa Aydın *	01.01.1994	Şırnak	Cizre		Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
178. Naci Şengül*	24.07.1994	Hakkari	Şemdinli / Ortaklar Köyü / Ormancık Mezrası	3598/03	
179. Nadir Nayci	01.01.1993	Şırnak	Cizre / Kuştepe Köyü		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
180. Namık Erkek	20.12.1992	Mersin		28637/95	
181. Nedim Akyön *	02.11.1995	Mardin	Dargeçit		Dargeçit Cumhuriyet Başsavcılığı
182. Neslihan Uslu	31.03.1998	İzmir	Çeşme / Alaçatı		
183. Nezir Acar	08.04.1992	Mardin	Dargeçit		Dargeçit Cumhuriyet Başsavcılığı
184. Nezir Tekçi	01.04.1995	Hakkari	Yüksekova		Eskişehir 1. Ağır Ceza Mahkemesi
185. Nurettin Erşek	25.09.1994	Şırnak	İdil / Bereketli Köyü		İdil Cumhuriyet Başsavcılığı
186. Nurettin Yedigöl	10.04.1981	İstanbul			İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı
187. Nusreddin Yerlikaya*	01.10.1993	Diyarbakır	Kulp / Alaca Köyü	23954/94	Dava Ankara'ya nakledildi, ancak hangi mahkemede görüldüğü bilgisine ulaşılamadı.
188. Ömer Candoruk*	06.03.1994	Şırnak	Cizre - Silopi Karayolu	27872/03	Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
189. Ömer Çetin	6/1993	Şırnak	Cizre - Yağlıoymak Köyü		Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
190. Ömer Fındık*	31.12.1995	Şırnak	Silopi / Doruklu Köyü	33898/11-35798/11	
191. Ömer Kartal*	31.12.1995	Şırnak	Silopi / Doruklu Köyü	33898/11-35798/11	
192. Ömer Savun	07.05.1989	Şırnak	Güçlükonak		Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
193. Ömer Sulmaz	01.01.1993	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
194. Orhan Eren*	26.09.1997	Diyarbakır		57778/00	
195. Orhan Yakar	17.11.1996	Bingöl		36189/97	
196. Osman Kayar	01.11.1993	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
197. Osman Nuri Taşçı	04.07.1987	Erzurum	Oltu	40787/10	
198. Piro Ay	17.05.1994	Mardin	Derik		Çorum 2. Ağır Ceza Mahkemesi
199. Ramazan Elçi	01.02.1994	Şırnak	Cizre		Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
200. Ramazan Erek	06.02.1994	Mardin	Derik		Çorum 2. Ağır Ceza Mahkemesi
201. Ramazan Özalp	01.01.1993	Şırnak	Cizre		
202. Ramazan Şarlı*	24.12.1993	Bitlis	Tatvan / Ulusoy Köyü	24490/94	
203. Ramazan Yazıcı	22.11.1996	Diyarbakır		48884/99	
204. Raşit Demirhan*	01.05.1994	Diyarbakır	Lice		Lice Cumhuriyet Başsavcılığı
205. Recai Aydın	02.07.1994	Diyarbakır			
206. Reşit Eren*	01.01.1988	Şırnak	Silopi / Derebaşı Köyü		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
207. Reşit Sevil*	24.07.1994	Hakkari	Şemdinli / Ortaklar Köyü / Ormancık Mezrası	3598/03	
208. Resul Erdoğan	23.04.1994	Şırnak	Güçlükonak / Koçyurdu Köyü		Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı
209. Rıdvan Karakoç	01.03.1995	İstanbul			
210. Sabri Akdoğan*	01.05.1994	Diyarbakır	Lice		Lice Cumhuriyet Başsavcılığı
211. Sabri Pulat *	01.10.1995	Şırnak	Silopi / Buğdaylı Köyü		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı

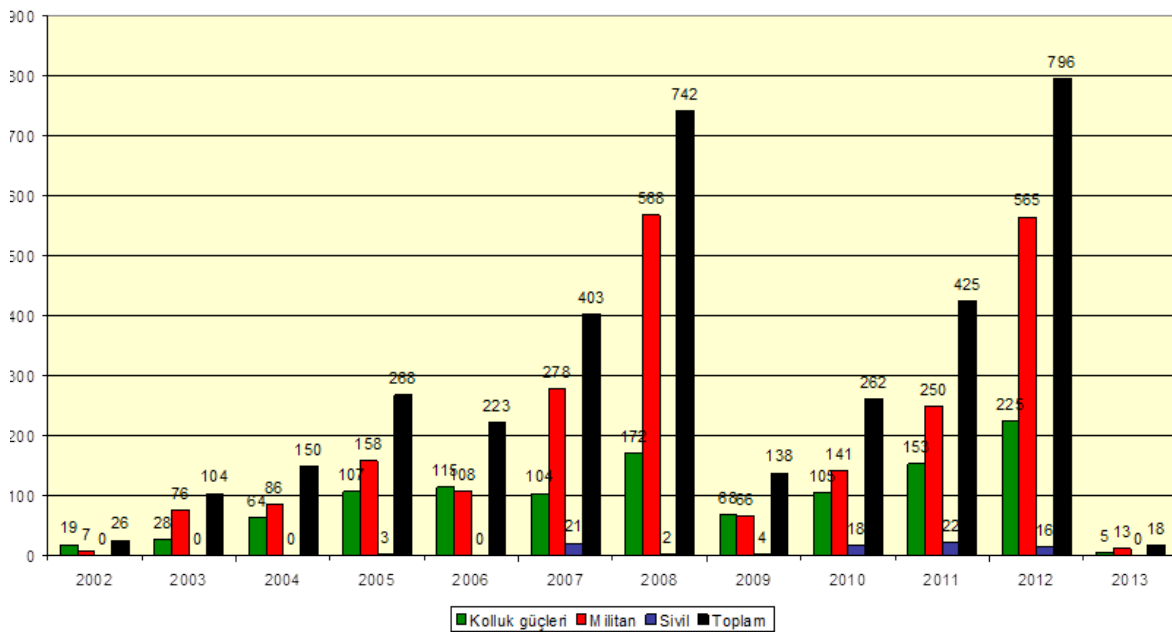
212. Sadık Ulumaskan*	04.12.1997	Şanlıurfa		9785/ 02,17309/ 04.22010/04	
213. Sadun Bayan*	01.09.1988	Şırnak	Silopi / Derebaşı Köyü		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
214. Salih Sengül*	24.07.1994	Hakkari	Şemdinli / Ortaklar Köyü / Ormançık Mezrası	3598/03	
215. Salih Yusuf Tahir*	30.11.1995	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
216. Seddik Şengül*	24.07.1994	Hakkari	Şemdinli / Ortaklar Köyü / Ormançık Mezrası	3598/03	
217. Selahattin Aşkan*	26.08.1996	Hakkari	Otluca Köyü	24589/04	
218. Selahattin Bilen	01.01.1995	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
219. Şemdin Cülaz*	01.01.1993	Şırnak	Silopi / Görümlü Köyü	7524/806	Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesi
220. Şemsettin Yurtseven*	27.10.1995	Hakkari	Yüksekova / Ağaçlı Köyü	31730/96	
221. Serdar Tanış*	25.01.2001	Şırnak	Şırnak	65899/01	
222. Selami Çiçek	10.06.1994	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
223. Servet İpek*	18.05.1994	Diyarbakır	Lice / Türel Köyü / Çaylarbaşı Mezrası	25760/94	
224. Seyhan Doğan *	02.11.1995	Mardin	Dargeçit		Dargeçit Cumhuriyet Başsavcılığı
225. Şeyhmuz Yavuz	11.03.1994	Diyarbakır		48064/99	
226. Seyithan Ulumaskan*	04.12.1997	Şanlıurfa		9785/ 02,17309/ 04, 22010/04	
227. Seyithan Yolur	18.05.1994	Diyarbakır	Lice / Türel Köyü / Çaylarbaşı Mezrası	25760/94	
228. Soner Gül	01.01.1992	İstanbul			İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı
229. Süleyman Durgut	14.07.1994	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
230. Süleyman Gasyak*	06.03.1994	Şırnak	Cizre - Silopi Karayolu	27872/03	Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
231. Süleyman Halil Teli*	30.11.1995	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
232. Süleyman Seyhan	30.10.1995	Mardin	Dargeçit	33384/96	
233. Süleyman Şık	01.01.1994	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
234. Süleyman Soysal	29.11.1995	Şırnak	Silopi		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
235. Süleyman Tekin*	26.08.1996	Hakkari	Otluca Köyü	24589/04	
236. Tahir Koçu	01.02.1993	Şırnak	Cizre / Dirsekli Köyü / Kurtuluş Mezrası		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
237. Tahir Macartay	22.07.1993	Şırnak	İdil-Midyat Karayolu		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
238. Tahsin Çiçek	10.05.1994	Diyarbakır	Lice / Demek Köyü	25704/94	
239. Talat Türkoğlu	01.04.1996	Edirne		34506/97	
240. Tevfik Timurtaş	29.12.1990	Şırnak	Cizre		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
241. Tolga Baykal Ceylan	10.08.2004	Kırklareli	İğneada		Demirköy Cumhuriyet Başsavcılığı
242. Turan Demir *	01.10.1993	Diyarbakır	Kulp / Alaca Köyü	23954/94	Dava Ankara'ya nakledildi, ancak hangi mahkemede görüldüğü bilgisine ulaşılamadı.
243. Ümit Taş *	01.10.1993	Diyarbakır	Kulp / Alaca Köyü	23955/94	Dava Ankara'ya nakledildi, ancak hangi mahkemede görüldüğü bilgisine ulaşılamadı.
244. Üzeyir Arzık*	01.01.1988	Şırnak	Silopi / Derebaşı Köyü		Silopi Cumhuriyet Başsavcılığı
245. Üzeyir Kurt	25.11.1993	Diyarbakır	Bismil / Ağılı Köyü	15/1997/ 799/1002	
246. Vejdin Avcıl	12.06.1994	Mardin	Derik		Corum 2. Ağır Ceza Mahkemesi
247. Veyisi Başar	22.07.1993	Şırnak	İdil-Midyat karayolu		Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı
248. Yahya Akman*	05.03.1994	Şırnak	Cizre - Silopi Karayolu	27872/03	Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesi
249. Yusuf Çelik*	24.07.1994	Hakkari	Şemdinli / Ortaklar Köyü / Ormançık Mezrası	3598/03	
250. Yusuf Kalenderoğlu	22.02.1995	Şırnak	Silopi		
251. Yusuf Nergiz	03.10.1997	Diyarbakır	Kulp / Zeyrek Köyü	39979/98	
252. Zeki Diril*	13.05.1994	Şırnak	Beytüşşebap	68188/01	
253. Zozan Eren*	26.09.1997	Diyarbakır		57778/00	

Ek III***

Yaşam Hakkı, 1990-2013

Çatışmalarda Yaşam Hakkı İhlalleri 2002-2013

*** TİHV Dokümantasyon Merkezi